

15. rakenduslingvistika

kevadkonverents 18. mail 2016. TEESID

Kreeka nimed eestikeelses tekstis

Kaarina Rein (Tartu Ülikool)

Võtmesõnad: kreeka nimed, vanakreeka nimed, uuskreeka nimed

Peeter Päll on oma doktoritöös „Võõrnimed eestikeelses tekstis“ kreeka nimede ümberkirjutusviiside puhul eristanud kolme võimalust: 1) piiblinimed; 2) vanakreeka nimed; 3) uuskreeka nimed. Teoreetiliselt peaksid nende edasiandmisel kehtima erinevad reeglid, kuid tegelikkuses ei ole alati selge, kus tõmmata erinevate kreeka nimede vahel piire. Näiteks tekib Bütsantsi nimede kajastamisel küsimus, kas neid tuleks edasi anda vana- või uuskreeka päraselt. Eestikeelsetes tekstides on ette tulnud mõlemaid variante. Tänapäeva kreeklaste kasutatavad ka vanakreeka isikunimesid ning siingi võib range jaotus vana ja uue vahel olla keeruline. Kas õigem on kirjutada Aristoteles Onassis või Aristotélis Onásis? Ning kas tema asutatud fondi kohta peaks eesti keeles ütlema Aleksander Onassise või Aléxandros Onásis'e fond?

Vana- ja uuskreeka nimede kirjutamiseks on antud juhised P. Pälli raamatus „Maailma kohanimed“ ja Eesti Keele Instituudi kodulehel, kuid toodud reeglid ei lahenda sugugi kõiki esile kerkivaid probleeme. Nii on nõuanded uuskreeka nimede kirjutamiseks antud peamiselt kohanimede kohta, ent isikunimede puhul need praktiliselt puuduvad. Isikunimede andmebaasi on mõistagi märksa keerulisem luua, sest kreeka juurtega inimeste nimed võivad olla pärit mujaltki kui Kreekast. Tuntumate nimede puhul tasuks seda siiski kaaluda, sest praegu on ebakõla koha- ja isikunimede edasiandmisel tuntav. Ettekanne käsitleb kõikvõimalikke piirisituatsioone, mis võivad eesti keeles tekkida kreeka nimede edasiandmisel.

Kirjandus

Peeter Päll „Maailma kohanimed.“ Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 1999

Peeter Päll „Võõrnimed eestikeelses tekstis.“ Tartu: Tartu University Press, 2005

Kaarina Rein „Uuskreeka nimed eesti keeles.“ Keel ja Kirjandus nr 5/ 2002, lk 320–328

http://www.eki.ee/knab/trkr_kreeka.pdf

Kuidas parandada sõnastiku kvaliteeti mänguliselt?

Sven Aller, Heili Orav, Kadri Vare ja Sirli Zupping (TÜ)

Võtmesõnad: arvutisõnastik, wordnet, keelemängud

Ettekandes keskendume sellele, kuidas sõnaseletusmängu Aliase logifailidest leitu on aidanud parandada Eesti Wordneti kvaliteeti ja anname ülevaate Eesti Wordneti hetkeseisust.

Hingamismotoorika osast hääldusõppes

Einar Kraut (ERR)

Võtmesõnad: kõneõpe, mootorika, artikulatsioon

Kõneõppe teoorias ja praktikas on hingamine kui kõne baaskomponent olnud alati endastmõistetav (Kevend 1919, Toom 1965), tänased koolkonnad üle maailma on seda empiirilist arusaama täiendanud värskeimate teadmistega kõne neuropsühholoogia vallast (Saklad 2011). Eesmärkide lähedus – vajadus parandada mootorikaharjumusi ning teadlikult rikastada nende valikut – lubab kõne- ja hääletreeningule omaseid meetodilisi põhimõtteid rakendada eriti tulemuslikult hääldusõppes (Kraut 2000).

Hingamisharjutuste üldlõdvestava ja toniseeriva toime kõrval on ettekandja põhihuviks olnud võrdluskeelte spetsiifilised erisused kõnelise väljahingamise võttestikus. Kõige otsemini ilmnevad need konsonantide juures, sõltuvalt seda hääldusfaasi kujundava ekspiratoorse toe otsustavalt erinevatest strateegiatest keeliti. Ettekandes on ülevaade eesti- ja venekeelse kõne olulistest toetumiserinevustest, samuti näiteid nende omandamise praktilistest võtetest. Samadele võrdlusalustele rajatud meetodikat saab tulemuslikult rakendada mis tahes keelte puhul.

Artikulatsioonikeskse hääldusõppe kehva tulemuslikkuse üle ei pea imestama – kui õppija ei saa algusest peale selgeid juhtnööre kõnelise väljahingamise ümberkujundamiseks, kivistuvad õpikeseelses kõnes emakeelsed harjumused ning ühtlasi ka kogu sealt lähtuv artikulaatorse toetumise tehnika. Teadlikku korrigeerimist vajab praktilises (pedagoogilises) foneetikas juurdunud arusaam hääldusalusest kui „artikulatsioonibaasist” (articulatory setting, Artikulationsbasis).

Kirjandus

Kevend, Elise. Ilulugemine. Eestimaa Kooliõpetajate Vastastiku Abiandmise Seltsi raamatukauplus. Tallinn, 1919.

Toom, Kaarel. Meetodilisi juhendeid hääleseadeks ja kõnetehnikaks. Eesti NSV Kultuuriministeerium, 1965.

Saklad, Nancy. Voice and Speech Training in the New Millennium. Conversations with Master Teachers. Applause Theatre & Cinema Books, 2011.

Kraut, Einar. Eesti keele hääldamine. Käsiraamat harjutuste ja helinäidetega. Tea. Tallinn 2000.

Nomen est omen. Kuida mies, nõnda nimi

Veronika Raudsalu ja Birgit Kaasik (Eesti Logopeedide Ühing)

Võtmesõnad: perekonnanimi, tähendus, Eesti Logopeedide Ühing

Perekonnanimel on enamasti tähendus. Usutakse, et nii ees- kui perekonnanimi võib mõjutada inimese iseloomu, elukäiku. Eestlaste perekonnanimede ajalugu ei ole väga pikk, ent on siiski üle elanud mitu ideoloogiat ja riigikorda. Meid huvitas, kas Eesti Logopeedide Ühingu liikmete perekonnanimi võiks viidata tema elukutsele; kas eestlase nimes kajastub looduslähedus; või kas leidub midagi ühist nende vahel, kes sarnaseid valikuid teevad. Tähendusest arusaamise huvides küsitlesime ühingu liikmeid nende nime päritolu ja tähenduse kohta, samuti otsisime tähendust veebilehekülgede kaudu. Uurimustöö tulemus ei toonud välja seost nime ja elukutsevaliku vahel, kuid siiski tõestas, et üle poole ühingu liikmetest on loodusest pärit nimega.

EL institutsioonide ja detsentraliseeritud asutuste nimede kasutamine eri keeltes EL kodulehe näitel

Heidi Saar (TLÜ)

Võtmesõnad: tõlkimine, nimekasutus, ortograafia

Selle uurimuse eesmärk on kirjeldada Euroopa Liidu institutsioonide ja detsentraliseeritud asutuste nimede kasutust EL kodulehel europa.eu. Vaadeldud on vastavaid nimesid inglise, eesti, rootsi, taani ja soome keeles ning nimedega seotud andmeid IATEs ja Euroopa Liidu Ametlike Väljaannete Talituse institutsioonidevahelises stiiljuhises. Uurimuses on lähtudes nime osutuse aspektist.

Uurimistulemused on kokkuvõtvalt järgmised:

1. Institutsioonide ja asutuste nimed on tõlgitud või ehk pigem kasutatud suhteliselt ühtlaselt. Küsitavusi võib tekkida kõigis keeltes samadel kohtadel. Erinevused on enamasti tingitud keeleortograafilistest eripäradest.
2. Nimekobara vormilise erinevuse puhul kinnitab osutust nime lühend (autori hinnangul samuti pärisnimi).
3. Kõige vähem erinevusi esineb nimekasutuses inglise ja kõige enam eesti keeles.

Kavandatavast Eesti keelestrategiast

Piret Kärtner (HTM)

Võtmesõnad: keelestrateegia, arengukava, eesti keel

Kavandatav strateegia on jätk „Eesti keele arendamise strateegiale 2004-2010“ ja „Eesti keele arengukavale 2011-2017“ ja „Võõrkeelte strateegia 2009-2015 (2017)“. Kavandatav keelestrateegia ühendab endas neli valdkonda: eesti keel, eesti keel teise keelena, eesti keel välismaal ja teised keeled sh võõrkeeled Eestis. Haridus- ja teadusministeerium on alustanud arengukava väljatöötamise ettepaneku koostamist valitusele esitamiseks. Kui ettepanek saab heakskiidu, siis alustame 2017. aastal uue strateegia koostamist. Esimeseks ülesandeks on kavandatud uuringu tellimine 2016. aastal, mis aitaks kaardistada Eesti keelemaastikku kogu oma mitmekesisuses, rikkuses ja vastuoludes ning annaks sisendi keelestrateegia koostamiseks. Teiseks ülesandeks on sõnastada igas valdkonnas prioriteetsed probleemid ning planeerida tegevused nende probleemide lahendamiseks. Siht- ja sidusgruppide koostöös tuleb otsustada, kuidas lahendada kõikides valdkondades olulisi keele staatuse, õppimise, õpetamise ja hindamise ning uurimise ja arendamise küsimusi.

Riigikeele mõistest

Ilmar Tomusk (Keeleinspeksioon)

Võtmesõnad: riigikeel, põhiseadus, eesti keel

Põhiseaduse § 6 kohaselt on Eesti riigikeel eesti keel. See on Eesti Vabariigi keelepoliitika nurgakivi. Oma 5 sõna või 25 tähega on see kõige lühem põhiseaduse paragrahv. Põhiseadus aga ei selgita otsesõnu, mida riigikeele mõiste endas tegelikult kätkeb.

Riigikeele paragrahv on põhiseaduse üldsätete peatükis, mis näitab selle otsest seost põhiseaduse preambulis seatud eesmärgiga tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Seega, ühelt poolt eesti keel kui riigikeel, hariduse, asjaajamise, teeninduse ja teabe kohustuslik, seadusaktiga määratud töökeel, kui kasutada „Eesti entsüklopeedias“ riigikeele mõistele antud seletust, teiselt poolt aga eesti keel kui eesti kultuuri ja identiteedi kandja ning ühiskonda ühendav jõud.

Siiski avaneb meile põhiseadust lugedes riigikeele mõiste sisu ja selle olemus. Põhiseaduslikud institutsioonid toimivad riigikeeles ning põhiseadusest tulenevad toimingud tehakse riigikeeles: riigivõim pöörduv rahva poole riigikeeles, riigikeeles koostatakse, kuulutatakse välja ja avaldatakse seadused ning muud ametlikud dokumendid.

Avalikud teenused – arstiabi, haridus ja õigusabi – peavad samuti olema elanikele kättesaadavad riigikeeles, mis ei välista riigi territooriumil elavatele vähemusrahvustele avalike teenuste osutamisel vähemuskeelte kasutamist.

Riigikeele mõiste sisu ja selle kasutamist täpsustab keeleseadus.

Emakeeleõpetusest uut arengukava silmas pidades

Helin Puksand (TLÜ)

Võtmesõnad: emakeele õppimine, lugemisoskus, eesti keel

Eesti keele õpetamisel on oluline funktsionaalse keelekasutaja kujundamine igas kooliastmes ja igal tasemel, sh ka lihtsustatud õppekava järgi õppivatele õpilastele. Seda toetab kvaliteetne õppevara. Kui üldhariduskooli emakeeleõpe eelkõige on tekstikeskne, siis lihtsustatud õppe õpivara on veel kohati liiga grammatikakeskne. Olenemata eesti keele riigieksamivormist (kas see on elektrooniline või paberil), peab ka see kontrollima funktsionaalset keeleoskust.

Eesti keele õpetamisega on tihedalt seotud eestikeelne õpe. Juba 2012. aastal rõhutas Euroopa Komisjoni kirjaoskuse ekspertide rühm, et lugemise õpetamine ei ole ainult emakeeleõpetaja ülesanne, vaid sellega peavad tegelema kõik aineõpetajad (EU High Level Group of Experts on Literacy, 2012), see aga eeldab aineõpetajate head keeleoskust. Seetõttu on oluline ka eestikeelsete (õpetajahariduse) õppekavade ja eesti teaduskeele arendamine.

Allikad

EU High Level Group of Experts on Literacy (2012). Final Report. European Commission.
http://ec.europa.eu/education/policy/school/doc/literacy-report_en.pdf (26.04.2016).

Suhtluskeele valik Eesti keelekeskkondades

Martin Ehala, Kadri Koreinik (TÜ)

Võtmesõnad: keelekeskkond, keelevalik, keeleoskus, keelekasutusvaldkond, regressioonimudel, eesti keel, vene keel, Eesti

Ettekanne analüüsib eesti või vene suhtluskeeles valikut erinevates Eesti keelekeskkondades 2015. aasta keelesotsioloogilise küsitluse andmete põhjal. Keelekeskkonna määratlemiseks oleme kasutanud lihtsustavat, ent käepärast tunnust, mille väärtuseks on eesti/venekeelsete Eesti püsielanike osakaal piirkonnas (vrd Rannut 2005). Toome esile selle määratluse kitsaskohad, eeskätt n-ö magava püsielanikkonna probleemi, mis ei arvesta inimeste liikumist registreeritud või tegeliku elukoha väliselt (nt van Kempen, Bolt 2012).

Uuringus ilmnes ootuspärane tõsiasi, et mida suurem on ühe keele kõnelejate osakaal keelekeskkonnas, seda rohkem kasutatakse seda keelt suhtluses, niihästi eesti kui ka venekeelsete puhul. Meie ettekande ülesanne on analüüsida, mis on selle erinevuse sügavamad põhjused. Varasemalt oleme pidanud keeleoskust ja –kasutust mikrotasandi tunnusteks, mis aitavad kirjeldada keelekeskkonda, kuid mis võivad osaliselt olla keskkonnast mõjutatud (Ehala jt 2014).

Ettekandes kirjeldame lineaarset regressioonimudelit, mille sõltuvaks tunnuseks on suhtluskeeles valik eri domeenides 7-palli skaalal mõõdetuna. Sõltumatute tunnustena vaatleme keelekeskkonna, keeleoskuse ja segapere mõju keelevalikule. Et suurimat mõju keelevalikule avaldas keeleoskus, siis uurisime teise lineaarse regressioonimudeliga neid tegureid, mis mõjutavad keeleoskust. Regressioonimudelid võimaldavad täpsustada Ehala jt (2014) esitatud keeleökoloogilist mudelit ja arutleda domeeniuuringute piirangute ja võimaluste üle.

"Ma õpin selleks, et ..." Riigikeele õpe õppija vaatevinklist

Birute Klaas-Lang ja Kristiina Praakli (TÜ)

Võtmesõnad: riigikeel, keeleõpe, eesti keel, soome keel

Ettekandes võetakse vaatluse õppe sihtrühma – riigikeelest erineva õppekeelega põhikooli 9. klasside õpilaste - argumentatsioon riigikeele õppe korralduse, tähenduse ning vajalikkuse üle. Tuuakse esile õppes vahetult osalevate õppijate "häälled", mida püütakse avada kahe riigis vähemuse positsioonis oleva kogukonna näitel: vene keelt kõnelevad 9. klasside õpilased Eesti venekeelsetes koolides ning nende eakaaslased, eesti keelt emakeelena kõnelevad noored soomekeelses põhikoolis Soomes. Ettekandes otsitakse vastust küsimusele, kuidas õppija suhtestub riigikeelega, st analüüsitakse muukeelsete noorte hoiakuid riigikeele oskamise vajalikkuse, kasutamise võimaluste ja identiteediloomes seisukohalt. Uuringu respondendid on igapäevaselt seotud eeskätt oma emakeelest tulenevate tegevuste ja võrgustikega. Soome lahe teisel kaldal elavaid eesti keele kõnelejaid iseloomustab tihe piiriülene liikumine ning aktiivsed kontaktid Eestiga, sh sotsiaalmeedias. Ka vene emakeelega noored Eestis on igapäevaselt paljuski seotud ainult venekeelse keskkonnaga, sh meedia tarbimise eelistuste poolest. Kui vene noorte jaoks on eesti keel riigikeeleks ja teiseks keeleks sünnist saadik (kõik uuringus osalenud respondendid on sündinud Eestis), siis Helsingi põhikoolis õppivate eesti noorte jaoks on soome keel inglise ja rootsi keele kõrval pigem uus võõrkeel, millega on esimesed kokkupuuted tekkinud pärast elukohariigi vahetust. Mõlema kogukonna puhul on vastava

riigikeele omandamine põhikooli lõpuks üks asukohariigis edukat toimetulekut, sh haridustee jätkamist tagav eeltingimus.

Kirjandus

Klaas-Lang, Birute; Praakli, Kristiina; Peedisson, Anni; Lašmanova, Alla 2014. Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeele koolides. Uuringu lõpparuanne. Tartu: Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

Eesti keelekogud Euroopas

Kadri Vider (Eesti Keeleressursside Keskus)

Hirmus ilus torukael

Katrin Hallik, Katre Kasemets (Eesti Keele Instituut)

Võtmesõnad: keelekorraldus, selge sõnum, eesti keel

- Sõnumid kunstis
- Selged sõnumid meie ümber
- Millest koosneb sõnumiratas?
- Sõnumi loomise dogmad ja võimalused
- Unistustest tegudeni
- Selge sõnumi auhind